

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II · ANY 2021 · N.15 · ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Secretaria de redacció:
Vanesa Triay

Consell de redacció:
Daniel Alcubierre
(MUHBA)
Reinald González
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Núria Miró (MUHBA)
Miquel Molist (UAB)
Emili Revilla (MUHBA)
Teresa Reyes (DiBa)
Queralt Solé (UB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

**Altres avaluadors
2012-2021:**
Carmen Aranegui Gascó
Xurxo M. Ayán
José Beltrán Fortes
Gian Pietro Brogiolo
Francesc Burjachs
Claudio Capelli
Laura Castells
Lídia Colomines
Carlo Ebanista
Virginia García-Entero

Albert Garcia Espuche
Enrico Giannichedda
Ignacio Grau
Carmen Guiral Pelegrín
Sonia Gutiérrez Lloret
Alberto León Muñoz
Josep M. Macias
Assumpció Malgosa
Pedro Mateos Cruz
Josep M. Nolla
Lauro Olmo Enciso
Josep M. Palet
Antonio Pizzo
Juan Antonio Quirós
Paolo Ramagli
Santiago Riera Mora
Jacques Thiriot
Josep Maria Vila

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
M. Dolors Magallón
El taller interactivo, S.L.

Imatges de la coberta:
Daniel Alcubierre-
MUHBA

Imatges contracoberta:
Global Mediterrània

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2021·NÚM.15·ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

SUMARI
SUMARIO
SUMMARY
SOMMAIRE

9-12 QUARHIS I EL MUSEU COM A CENTRE DE CONEIXEMENT: CAP A UNA NOVA ETAPA

JOAN ROCA I ALBERT

ARQUEOLOGIA DEL CONFLICTE I CIUTADANIA

16-57 BARCELONA 1936-1939: SISTEMA DEFENSU I CANVIS EN L'ARQUITECTURA D'UNA CIUTAT A LA REREGUARDA. UNA PROPOSTA D'ESTUDI DES DE L'ARQUEOLOGIA DEL CONFLICTE
JORDI RAMOS RUIZ

58-73 LA PETJADA DELS BOMBARDEIGS DE LA GUERRA CIVIL A LA CIUTAT DE BARCELONA: UNA PROPOSTA METODOLÒGICA
LAIA GALLEGU-VILA

74-79 ANNEX 1: ACCIÓ DEFENSA PASSIVA: CREACIÓ CONTEMPORÀNIA, EDUCACIÓ I ARQUEOLOGIA
NÚRIA AIDELMAN FELDMAN | LAIA COLELL APARICIO | CARLES GINER I CAMPRUBÍ

NOTES I ESTUDIS

82-103 LES PRIMERES SOCIETATS AGRÍCOLES A L'ÀREA DE SANT ANDREU I LA SAGRERA (BARCELONA): UNA VISIÓ DE CONJUNT
SERGIO ARROYO BORRAZ | ESTÍBALIZ MONGUILÓ CORTÉS | ISABEL PEREIRA HERNÁNDEZ | ANNA BACH GÓMEZ | MIQUEL MOLIST MONTAÑA

104-127 LA VIL·LA DEL PONT DEL TREBALL DIGNE ENTRE ELS SEGLES IV I VI. UN INDICADOR DEL CANVIS SOCIOECONÒMICS A BARCELONA ENTRE EL BAIX IMPERI I LA TARDOANTIGUITAT
DANIEL ALCUBIERRE GÓMEZ | JORDI ARDIACA RODRÍGUEZ | PERE LLUÍS ARTIGUES I CONESA | ANTONI RIGO JOVELLS

128-147 OS I METALL A LA NECRÒPOLIS ISLÀMICA DEL BORN, ESTUDI ANTROPOLÒGIC I ACTUACIONS DE CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ
NÚRIA ARMENTANO OLLER | IGNASI GALTÉS VICENTE | LÍDIA FONT PAGÈS | ANNA LÁZARO LUCAS | CARMÉ MIRÓ I ALAIX

148-159 LES RESTES D'AUS RECUPERADES A LA CASA CORRALES (EL BORN). REFLEXIONS AL VOLTANT DEL CONSUM D'AVIRAM A BARCELONA ENTRE ELS SEGLES XIV I XVIII
LLUÍS LLOVERAS ROCA | ANTONI FERNÁNDEZ ESPINOSA | LLUÍS GARCIA PETIT | SANTIAGO RIERA MORA | CARMÉ MIRÓ I ALAIX | JORDI NADAL LORENZO

160-191 APROXIMACIÓ ALS MATERIALS ARQUEOLÒGICS DE LA FASE FINAL DEL REC COMTAL AL SEU PAS PER L'ANTIC MERCAT DEL BORN
JOSEFA HUERTAS ARROYO | NÚRIA MIRÓ I ALAIX | TONI FERNÁNDEZ ESPINOSA

NOTICIARI

194-196 PROJECTE PREHISTÒRIA AL PLA DE BARCELONA

197-200 PALEOPAISATGE I PALEOAMBIENT A BARCELONA: EL PROJECTE PALEOBÀRCINO-I (2016-2020)

201 RECURSOS FAUNÍSTICS A LA BARCELONA IMPERIAL, TARDOANTIGA I MEDIEVAL. IMPLICACIONS ECONÒMIQUES I SOCIALS.

202-205 ARQUEOBORN, EL PROJECTE DE RECERCA ARQUEOLÒGICA D'EL BORN-CMM

206-207 NOVES APORTACIONS AL CONEIXEMENT DE LES MAJÒLIQUES DE POSSIBLE ORIGEN VALENCIÀ LOCALITZADES A LA CIUTAT DE BARCELONA

208-209 LA CIRCULACIÓ CERÀMICA A BARCELONA I EL SEU TERRITORI ADJACENT AL VOLTANT DELS SEGLES XV I XVII A TRAVÉS DEL SEU ESTUDI ARQUEOMÈTRIC

210-212 ARQUEOLOGIA I CIUTADANIA. EL PROTOCOL D'ACCÉS ALS REFUGIS ANTIAERIS DE BARCELONA

213 "EDIFICIS FERITS", UNA EINA QUE BUSCA LA PRESERVACIÓ DE LA MEMÒRIA AMB LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA

215-218 BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA

219-226 TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTESIS

227-234 ENGLISH TEXT. SUMMARY

235-242 TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ

243-247 NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

NOTICIARI

LA CIRCULACIÓ CERÀMICA A BARCELONA I EL SEU TERRITORI ADJACENT AL VOLTANT DELS SEGLES XV I XVII A TRAVÉS DEL SEU ESTUDI ARQUEOMÈTRIC

JUDITH PEIX VISIEDO

FITXA TÈCNICA

Autora de la tesi

· Judith Peix Visiedo

Centre de investigació

· Universitat de Barcelona

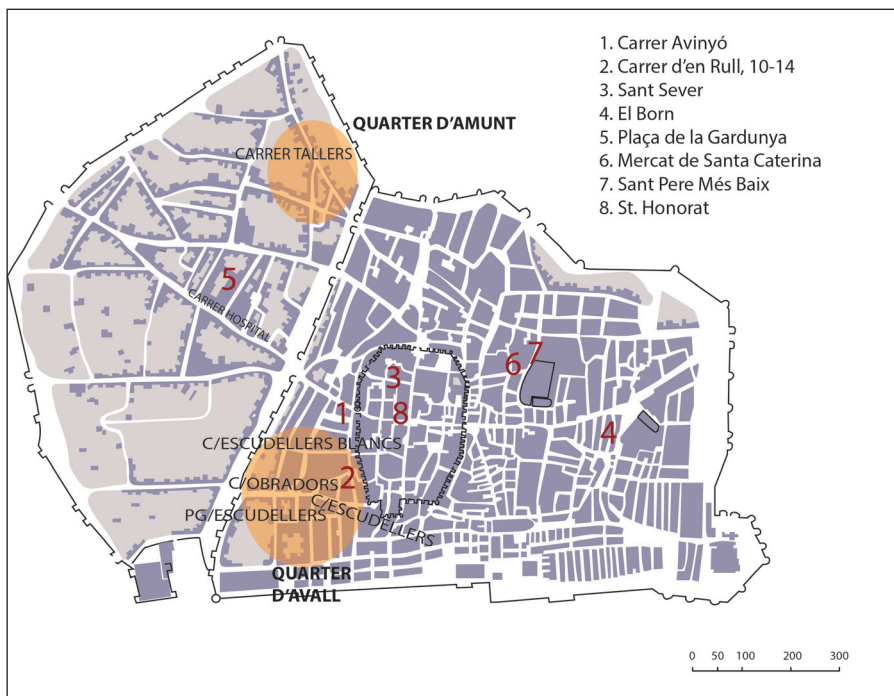
Directors de la tesi

· Jaume Buxeda i Garrigós
· Marisol Madrid i Fernández

OBJECTE DEL TREBALL I OBJECTIUS

L'elecció de Barcelona com a centre d'estudi pretén ampliar i complementar el coneixement existent sobre centres productors ceràmics d'època baixmedieval i moderna de la península Ibèrica. El fet d'estudiar aquesta ciutat es relaciona amb la importància que va tenir en el denominat "segle decisiu" (1550-1640) per Albert Garcia i Espuche. Aquesta etapa correspon a un període de transformació de la ciutat: Barcelona va esdevenir el centre comercial del país, transformant-se en un espai de comercialització i distribució tant dels productes catalans com dels productes estrangers que arribaven a la ciutat (Garcia Espuche, 1998). Les excavacions arqueològiques han permès recuperar grans conjunts de materials provinents del Nord, del Centre i de l'Est d'Europa, evidenciant la dinàmica comercial entre Barcelona i la resta del món (Beltrán de Heredia, Miró, 2010).

L'objectiu de la tesi és la integració de l'arqueologia, la història i l'arqueometria per comprendre el procés de circulació ceràmica durant l'època baixmedieval i moderna a Barcelona, estudiant ceràmiques de diversos jaciments a partir de l'aplicació de tècniques arqueomètriques que permetin atribuir un taller o producció concreta a les peces, i per tant, conèixer d'on venien i com es distribuïen. En aquest sentit, el coneixement sobre l'organització de la producció terrissera a Barcelona es coneix en profunditat gràcies a l'estudi de García-Oses (2018a), que ha permès identificar dues zones de producció ceràmica: "Quarter de dalt" i "Quarter d'avall" (fig. 1); al nord del Raval s'hi duria a terme l'activitat rajolera, amb una concentració de rajolers i ollers; i els gerrers i escudellers, que requeririen una infraestructura no tan àmplia, se situarien al barri de Framenors i al final de les Rambles (García-Oses, 2018b, 72).

HIPÒTESI DE TREBALL

Fins al moment, els estudis arqueomètrics realitzats sobre la ciutat de Barcelona s'han centrat en la caracterització química, mineralògica i petrogràfica de dos tallers i diverses produccions de ceràmica majòlica, comuna vidriada i contenidors de transport, cobrint un ampli període des dels segles XIII al XVIII (Iñáñez, 2007; Iñáñez *et alii*, 2007; Buxeda *et alii*, 2009; Buxeda *et alii*, 2011; Madrid *et alii*, 2015; Di Febo *et alii*, 2012). Els resultats van permetre establir els grups de referència de les diverses produccions fabricades en la ciutat, però no conèixer la seva dispersió. Per aquest motiu, s'ha dut a terme un estudi sobre la circulació ceràmica, estudiant peces recuperades en excavacions arqueològiques de diversos contextos. Els resultats permetran incidir en qüestions socials i culturals: estudiant quin tipus de ceràmica es consumia es podran generar hipòtesis relacionades amb l'estratificació social, així com canvis de modes i tendències en la població.

METODOLOGIA

Les mostres analitzades (fig. 2), procedeixen de contextos d'hàbitat, destacant el mercat del Born (codi 32/01), Sant Honorat (codi 11/01), el carrer d'Avinyó (codi 046/05) i la intervenció a Sant Pere més Baix (codi 016/14). De convents i

Figura 1

Mapa de Barcelona amb les dues zones de producció ceràmica "Quarter d'amunt i Quarter d'avall", i els principals carrers on es coneix la presència de forns ceràmics. Els números corresponen als jaciments mostrejats amb mostres ja analitzades arqueomètricament. Elaboració pròpia a partir del plànol de la ciutat de Barcelona amb el traçat de l'antiga muralla medieval (Segles XIII-XIV) del Centre Documentació, Servei d'Arqueologia de Barcelona, ICUB i en el plànol de Joseph Cardoso de 1806. [Autora: J. Peix]

monestirs destaca la intervenció a la plaça de la Gardunya (codi 278/05) del convent de Santa Maria de Jerusalem (codi 278/05), del convent de Santa Caterina (codi 1/01), així com peces de l'excavació de l'abocador del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes. Finalment, s'han mostrejat peces de l'antic Hospital de Sant Sever (codi 016/07), així com de dos forns ceràmics: el centre productor del carrer d'Avinyó (codi 013/07) i el possible forn del carrer d'en Rull, 10-14/ Nou de Sant Francesc, 9-13/ Còdols, 22 (codi 035/10).

Actualment, s'han analitzat un total de 240 mostres mitjançant les tècniques de Fluorescència de Raigs X (FRX), a partir de la qual s'ha obtingut la composició química de les mostres; i de Difracció

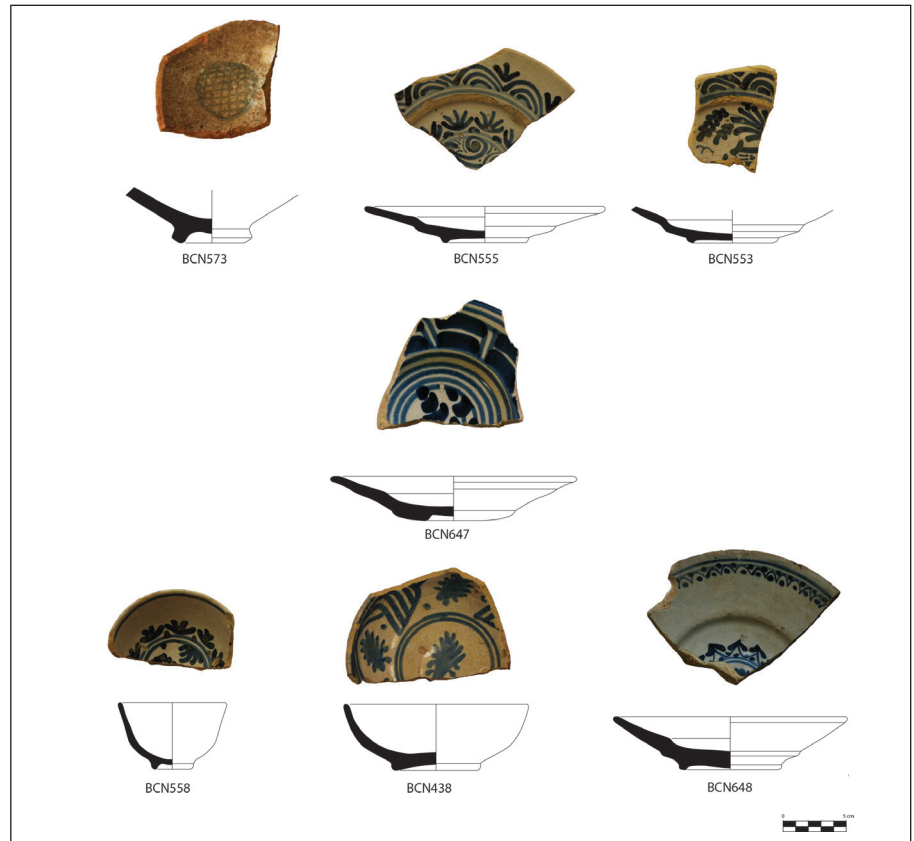
de Raigs X (DRX) s'han obtingut les dades mineralògiques de les mostres. Així mateix, també s'ha realitzat un estudi per Microscòpia Electrònica de Rastreig (MER-EDX) sobre la producció de vidrats per tal de diferenciar tallers o maneres de treballar així com un estudi a partir d'observacions microscòpiques per làmina prima. Els resultats preliminars apunten a un consum generalitzat a tota la ciutat de ceràmiques decorades en verd i manganès als segles XIII i XIV, que seran substituïdes progressivament al segle XV per les decoracions en blau, influenciades per l'arribada de ceràmica en reflex metàl·lic i blau de València molt present en la majoria de jaciments mostrejats. L'arribada de les peces italianes, sobretot de la Ligúria, propiciarà canvis en les decoracions de les peces barcelonines, així com l'inici de les imitacions d'aquestes, i l'abandó de les importacions valencianes. No obstant això, les ceràmiques italianes quedaran restringides a àmbits relacionats amb una estratificació social més elevada, que en els casos de monestirs i convents es veu molt clar, comparant les produccions que arriben al convent de Santa Caterina amb les del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes on predominen les importacions.

BIBLIOGRAFIA

BELTRÁN DE HEREDIA, J.; MIRÓ, N. 2010. "El comerç de ceràmica a Barcelona als segles XVI-XVII: Itàlia, França, Portugal, Els tallers del Rin i Xina". *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*. Època II, 6. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura de Barcelona. Barcelona. p. 14-91.

BUXEDA I GARRIGÓS, J.; IÑÁÑEZ, J. G.; CAPELLI, C. 2009. "La producció de ceràmica comuna vidriada del taller del carrer de l'Hospital al segle XIII a partir de la seva caracterització arqueomètrica". *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*. Època II, 5. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura de Barcelona. Barcelona. p. 202-215.

BUXEDA I GARRIGÓS, J.; IÑÁÑEZ, J. G.; MADRID I FERNÁNDEZ, M.; BELTRÁN DE HEREDIA I BERCERO, J. 2011. "La ceràmica de Barcelona. Organització i producció entre els segles XIII i XVIII a través de la seva caracterització arqueomètrica". *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*. Època II, 7. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura de Barcelona. Barcelona. p. 192-207.

DI FEBO, R.; MADRID I FERNÁNDEZ, M.; CAPELLI, C., BUXEDA I GARRIGÓS, J.; IÑÁÑEZ, J. G.; CABELLA, R. 2012. "Noves dades sobre la producció de ceràmica medieval de Barcelona. La caracterització Arqueomètrica del taller del carrer Carders". *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*. Època II, 8. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura de Barcelona. Barcelona. p. 50-164.

GARCIA ESPUCHE, A. 1998. *Un Siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Alianza. Madrid.

GARCÍA-OSÉS, I. 2018a. *Les relacions urbanes i interurbanes dels ceramistes de Barcelona. La confraria de Sant Hipòlit, 1531-1813*. [Tesis doctorals en xarxa]. Universitat de Barcelona. <http://hdl.handle.net/10803/666264>.

GARCÍA-OSÉS, I. 2018b. "Barcelona i Florència, dos centres de producció i distribució de ceràmica, segles XVI-XVII". *Relacions mediterrànies a la Catalunya moderna*. Rafel Dalmau Editor. Barcelona. p. 47-78.

IÑÁÑEZ, J. G. 2007. *Caracterització arqueomètrica de la ceràmica vidrada decorada de la Baixa Edat Mitjana al Renaixement dels principals centres productors de la Península Ibèrica*. [Tesis doctorals en xarxa]. Universitat de Barcelona. <http://hdl.handle.net/10803/2596>.

Figura 2
Algunes de les peces analitzades. BCN573 peça procedent de Sant Honorat. BCN555, BCN553 i BCN558 peces del mercat del Born (sèrie de Poblet). BCN647 i BCN648 (sèrie de la salsitxa i d'influència francesa), peces de la intervenció de Sant Sever. BCN438 peça de la plaça de la Gardunya (sèrie de les alàfies). [Autora: J. Peix]

IÑÁÑEZ, J. G.; BUXEDA I GARRIGÓS, J. 2007. "Pisa arcaica i ceràmica vidriada del segle XIII a Barcelona. Un estudi arqueomètric". *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*. Època II, 3. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura de Barcelona. Barcelona. p. 160-179.

MADRID I FERNÁNDEZ, M.; BUXEDA I GARRIGÓS, J.; IÑÁÑEZ, J. G.; FERRER, S. G.; BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2015. "Arqueometria i arqueologia de les ceràmiques medievals i modernes de Barcelona: El projecte Tecnolònic". *V Actes Congrés d'Arqueologia medieval i moderna a Catalunya, Barcelona, 22-25 de maig de 2014*. Volum I. Monogràfic: La Ciutat. ACRAM. Ajuntament de Barcelona. Barcelona. p. 253-270.

MU·HBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

**MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA (MUHBA)**

Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
museuhistoria@bcn.cat
barcelona.cat/museuhistoria

Ajuntament
de Barcelona

